

Werkmethode/Stappenplan/Checklist Hay Joosten

Er is me gevraagd vanavond iets te vertellen over hoe bij mij het film maakproces verloopt en hoe ik te werk ga. Er zijn natuurlijk meerdere wegen die naar Rome leiden, maar wat voor iedereen speelt is: hoe kom ik aan een interessant idee? Ook ik ben, net zoals iedere filmer, regelmatig op zoek naar een origineel en mooi filmonderwerp. Zo'n zoektocht is zeer herkenbaar. Ondanks dat ik zeer geïnteresseerd ben in cultuurhistorie zal ik niet snel impulsief mijn camera pakken en een oud ambacht, een pittoresk stadje of een optocht gaan filmen. Ik ben meer iemand van het wel overwogen plan. Ik ga niet filmen zonder dat ik weet waarover ik het wil hebben. Dat moet voor mij duidelijk zijn want ik ben van de opvatting dat **IK de filminhoud bepaal en niet de toevallige situatie**. Natuurlijk kan andersom werken ook, maar dat doe ik niet. Andersom werken vergt veel ervaring en kennis en is volgens mij alleen voor de allerbeste weggelegd. Ik wil een onderwerp kiezen waar ik me op voorbereid heb, waar ik wat mee heb en wat me bezighoudt. Bovenal vind ik dat het ergens over moet gaan.

Met deze ontboezeming heb ik de vraag: Hoe ik aan interessante thema's kom nog niet beantwoord. Ook daar zijn bij mij meerdere mogelijkheden. Zo ben ik momenteel bezig met een verhaal wat ik zelf heb meegemaakt. Ik heb het voorval van 40 jaar terug opgeschreven en verwerkt in een verfilm-baar verhaal. Hoe ik dat doe zal ik straks nog nader uit de doeken doen. Terug naar mijn idee zoektocht.

Ik lees elke dag drie kranten. Niet van A tot Z maar ik kom toch regelmatig artikelen, foto's, strips tegen waarbij ik denk daar zit een filmverhaal in. Zo'n artikel kan de aanleiding zijn voor een fictie verhaal maar kan ook dienen voor een documentaire of reportage. Ik verzamel deze artikelen in een mapje. Zo doende ben ik eigenlijk altijd bezig met verhalen maken. Tip naar filmmakers: het zoeken begint met het openzetten van al je zintuigen. Altijd. In de trein of op

straat kom ik bijzondere situaties tegen of hoor ik b.v. een speciale dialoog die ik dan noteer in een boekje. Bij het krijgen van een idee of het schrijven van een verhaal raadpleeg ik dat boekje en vraag me af, kan ik die verzamelde ideeën, genoteerde dialogen en situatiebeschrijvingen combineren of inpassen in mijn verhaal. Een voorbeeld. Illegale horlogeverkoopers op de markt in Venlo. Mooie vrouw loopt met neus omhoog onder slagboom door. Ze ziet niet dat deze omlaag komt. Ze is zo met haar eigen ongenaakbare schoonheid bezig. Ze wordt geraakt door de neerkomende boom. Van haar superioriteit is niets mee over. Triest maar ook komisch. Dat schrijf ik op.

Vraag

Heb je ook wel eens dat je in bed ligt en de slaap niet kan vatten? Er spookt van alles in je hoofd. Heel dikwijls krijg ik dan al woelend de meest fantastische ideeën of oplossingen voor vraagstukken. Als je de dag daarop wakker wordt ben je het idee kwijt. Dat heb ik weleens vervelend gevonden. Door deze ervaring zorg ik er nu voor het idee direct op te schrijven of vast te leggen. Ik heb dan ook papier en pen op mijn nachtkastje liggen. By the way: zonder licht schrijven is best mogelijk. Ik kan daarna ook veel beter slapen. De volgende morgen bekijk ik dan wat ik geschreven heb. Soms briljant, soms bruikbaar en soms bagger.

Waar ik in de ideefase ook altijd mee bezig ben is een andere manier van denken, kijken, voelen. Ik probeer mijn denkpatroon en blik te verleggen. Ik probeer “uit de box” te denken door alle zintuigen open te zetten met associëren, omdraaien, combineren. Dat niet alleen denken maar ook voelen daarin essentieel is mag duidelijk zijn.

Verder vind ik research heel belangrijk. Ik verzamel daarom niet alleen ideeën zoals net genoemd maar ook zoveel mogelijk kennis en informatie over mijn onderwerp, personages enz. Die haal ik uit kranten, boeken, internet, tijdschriften, gesprekken.

Als ik veel weet over mijn onderwerp valt er ook veel te kiezen.

Daarna probeer ik scherp te formuleren waarover ik het wil hebben.

Als dat helder is maak ik een selectie uit de verzamelde kennis en informatie en kijk wat past in mijn verhaal.

Tip. Neem de tijd voor research en verwerking.

Denk na, over wat je wilt vertellen. Laat research informatie bezinken zodat de kernpunten duidelijk worden. Neem de tijd en afstand om fris tegen de verzamelde informatie aan te kijken.

Bij een fictiefilm is het in die beginfase belangrijk informatie te rechercheren welke past bij de personages die in je film zitten. Wat zijn dat voor mensen?

Ik maak daarom altijd van de belangrijkste personages in mijn verhalen/films karakterdossiers. Dat doe ik om er geen bordkartonnen ééndimensionale personen, maar personages van vlees en bloed, van te maken. Ik wil weten wat hun motieven zijn, hoe ze handelen, spreken, hoe ze eruit zien enz.

Wat zet ik in zo'n karakterprofiel? Leeftijd, man/vrouw, opleiding, sociale afkomst, lichamelijke conditie, persoonlijke handicaps (fysiek en/of geestelijk) enz. Deze dossiers zijn tijdens het filmproces van belang bij het verhaal, de vormgeving, casting en de spelregie.

Voorbeeld. In mijn laatste film "Gerrit Meerkant" was mijn hoofdpersoon een licht gehandicapte autistische man, met een compulsieve stoornis en slechte ogen. Dat geeft allerlei vertel- en vormgevingsmogelijkheden en consequenties. Een van de keuzes die ik daarvoor gemaakt heb is hem niet of nauwelijks te laten praten. Geen dialogen. Een ander algemeen voorbeeld. Een man met een afgeronde universitaire studie, met een angstcomplex die jaren stottertherapie heeft gevolgd spreekt anders dan een huismoeder van Turkse afkomst zonder opleiding. Iemand die net gehoord heeft dat hij de postcodeloterij gewonnen heeft, loopt anders dan iemand die net heeft gehoord dat zijn kind is verongelukt. Ik probeer altijd om in akte 1 bij een personage elementen van zijn karakterprofiel in te bouwen en bedenk daar handeling voor. Zoals reeds gezegd. Een karakterprofiel is belangrijk voor een schrijver/scenarist. Een

scenarist wil weten hoe hij/zij praat en psychologisch en fysiek in elkaar steekt. Denk daarbij zoals al genoemd aan de dialogen maar ook aan welke hindernissen/blokkades er bij het personage passen. Welke hindernissen moet hij/zij overwinnen, hoe zal hij/zij zo'n problematiek benaderen. Iemand die stottert zal niet gauw in het openbaar praten. Een karakterprofiel is ook belangrijk voor een regisseur. Het kan een hulpmiddel zijn om acteurs goed te kunnen coachen. Kortom leer je personages beter kennen door ze beter te beschrijven. Voor een setdresser is een karakterprofiel belangrijk om de kleding maar ook b.v. de woonruimte van het personage te bepalen. Voor een muziekcomponist; voor welke muziek past bij die persoon. Kortom heel belangrijk. Zoals jullie al gemerkt hebben is jezelf steeds vragen stellen in de préproductie heel essentieel.

Resumé. Uiteindelijk ga ik na de uitgebreide research en de toetsing van de ideeënoogst aan de slag met de uitwerking/realisatie van het verhaal.

Bij een fictiefilm ga ik als volgt te werk.

Nadat ik een verhaal heb ga ik dat omzetten in een scenario. Dat is in feite stap twee in het filmproces. Ik deel het verhaal op in scènes. Ook in deze omzettingsfase stel ik me een constant een hele hoop vragen. Een van de eerste vragen is: wordt het een plot vertelling of een "slice of live" vertelling? In een plotvertelling is de plot dominant terwijl in slice of live het leven meer betraapt wordt, daarin is de plot minder belangrijk. Verdere vragen zijn: vanuit wie ga ik het verhaal vertellen. Met wie van mijn personages wil ik dat de kijker zich identificeert? Dus ik kies een vertelperspectief. Dat hoeft niet altijd een persoon te zijn maar kan ook een ding zijn. Ik jureerde laatst een film waarin een oud briefje de hoofdpersoon was. In een verhaal met conflicten overweeg ik of het verhaal meerdere vertelperspectieven moet hebben. Een verdere leidraad bij het omzetten van het verhaal naar een scenario is het verhaal controleren op de 5 W's, wie, wat, waar, waarom, wanneer. Zit dat er duidelijk in? Dat is gemakkelijk na te lopen. Verder vraag ik me af: introduceer ik de personages, het

verhaalgegevens, het probleem, de plaats (arena) waar het zich afspeelt duidelijk? Ook controleer ik of het verhaal na de introductie een gebeurtenis heeft die het verhaal in beweging zet (het motorische moment) en of ik het probleem/conflict/drama genoeg compliceer en laat ontwikkelen? Hoe gaan de hoofdpersonen hiermee om? Welke hindernissen (fysieke en psychologische) passen bij de personages en moet ik inbouwen? Moet ik ook tijdsleutels inbouwen? Daarna de niet onbelangrijke vraag: hoe ga ik dat vertellen? Hoe kan ik de kijker manipuleren? Wat moet de kijker waar, wanneer, waarom weten om het verhaal te begrijpen en ook als interessant, spannend, dreigend enz. te ervaren? De 5 V's zijn hierin belangrijk. 1. Spelen met Verwachting. De kijker weet net zoveel als de hoofdpersoon in de film. 2. Spelen met Voorsprong. De kijker weet meer als de personages. 3. Spelen met Verrassing. De kijker weet minder als de personages. 4. Voorkennis. Heb je niet in de hand als schrijver/filmer. 5. Vermoeden. De keuzes van de filmer kunnen vermoedens oproepen die je niet kunt controleren. 4 en 5 zijn daarom niet zo relevant. Het gebruik van set ups en pay offs kunnen hierin b.v. belangrijk zijn. Uiteindelijk vraag ik me af; gaat het de hoofdpersoon wel of niet lukken zijn doel binnen de tijd te bereiken? Kortom allerlei verhaal-structurele vragen die je kunt stellen en checken in je scenario.

Als ik tevreden ben over mijn scenario ga ik nadenken over het draaiboek. Een aspect wil ik nog eens extra benadrukken. Ik vind het heel belangrijk een vertelperspectief te kiezen. Ik vraag me in de verhaalfase al af vanuit wie wil ik het verhaal vertellen. Met wie wil ik de kijker laten meevoelen? Het vertelperspectief heeft gigantische consequenties voor het vormgeven van je film. Vertelperspectief wordt in het draaiboek Point of view. Hetzelfde begrip alleen in een andere fase van het maakproces want je maakt de transitie van woord naar beeld. Je bent dan verplicht na te denken over hoe ga ik iets ensceneren, de mise en scène, welke shots en welk licht en geluid heb ik nodig om mijn verhaal te vertellen? Aan de orde zijn dan de plaats van de camera (POV), de beweging van de camera, de

decoupage, de montage, de geluidslaag. In die fase maak ik ook de afwegingskeuze van welke locatie is geschikt voor mijn verhaal. De beste locatie (arena) versterkt de inhoud van je verhaal. Een gewelddadig conflict is extra confronterend in een afgesloten ruimte waaruit je niet kunt ontsnappen b.v. een rijdende goederenwagon. Kortom ik weeg goed af waar wat zich moet afspelen en wat voor beeld ik wil hebben. Ik ga pas draaien als ik alles overwogen/bedacht heb. Voordeel van deze werkmethode is dat ik alle in en outs van mijn film weet. Doen er zich onverwachte situaties voor, en dat gebeurt altijd, dan kan ik beter afwegen/overwegen of ik dat kan gebruiken of niet.

Het verdere maakproces.

Ik vind de camera meer dan een registratieapparaat. Bij een kunstschilder gaat het ook niet om de verf, het soort penseel of het doek, maar wat je er mee uitdrukt. Zo is dat, vind ik, ook met een camera. Ik vind dat je in de pré-productie moet nadenken over de beelden waarmee je het verhaal wilt vertellen. Dat nadenken begint al in de verhaal en scenariofase maar komt nadrukkelijker aan de orde in de fase daarna. Ik vind dat in het algemeen een camera moet proberen de bedoeling, intentie enz. van een scène weer te geven. Hoe doe ik dat. Ik praat de bedoeling nadrukkelijk door met mijn cameraman. Van bepaalde scènes maakt ik plattegrondjes, bepaal een actielijn en maak ik een storyboard. Ik denk na over hoe belangrijke scènes eruit moeten zien, waar de personages staan en hoe ze bewegen door de ruimte. Daarop bedenk ik hoe de camera moet bewegen en dat vastlegt. Dus niet zozeer om WAT JE ZIET maar om HOE JE IETS ZIET. Ik probeer met de camera een extra betekenis aan de beeldinhoud te geven. Ik weet dat ik dat kan bereiken door de wijze van kadreren, maar ook door de manier waarop camerastandpunten worden ingenomen en door de camerabewegingen. Daarmee creëer ik andere en extra betekenissen. Ook denk ik in die fase na over de enscenering, het licht, de keuze van kleuren, de voorwerpen (props), de vormgevingsmiddelen vóór de camera, de beeldinhoud.

Ik kan genieten van narratief camerawerk en streef daar in mijn films altijd naar. Ik wil een voorbeeld aanhalen waarover ik zeer tevreden ben. Het illustreert voor wat ik nastreef en bewonder in film van anderen.

Twee voorbeelden

WhatsApp. Een film van mij uit 2016

Een jonge vrouw herbeleeft wat haar is overkomen. Ze stapt in haar autowrak op een autokerkhof. De muziek stopt abrupt als de deur van het wrak sluit. De motor van het autowrak start. Crosscutting tussen heden en verleden. Ze herbeleeft haar ongeluk. Ze rijdt met haar dochtertje en beantwoordt tijdens het rijden WhatsAppjes. Heden. Met steeds closer close ups van het gezicht van de vrouw komen we steeds dichterbij wat er in het hoofd van de vrouw gebeurt. Het herbeleven van het ongeluk en het besef wat er gebeurd is. Een ander voorbeeld.

In de geweldige film “Groetjes Henk” van Peter en Ineke Brouwers zit een scène waarin de vrouwelijke hoofdpersoon is aan het daten op de laptop, haar vriendin komt op bezoek. Er zijn twee actielijnen. 1. Het gesprek tussen die vrouwen. Op een gegeven moment is er een tweede actielijn namelijk tussen de laptop en de datende vrouw. Hierin wordt duidelijk gemaakt dat de vrouw meer met het daten bezig is dan met de vriendin. Daar wordt door een “simpele” cameraplaatsbepaling, iets heel intelligent duidelijk gemaakt. Een extra laag toegevoegd. Dat is een vertellende camera. Briljant gedaan.

Ik werk in een team van mensen. Ik heb tijdens het maakproces een aantal terugkoppelingsmomenten. In de verhaalfase met de hele groep, bij het draaiboek met de cameraman en met de geluidsman. Bij de casting en het oefenen met de spelregisseur. In de productie met verschillende mensen van het team. Bij de opnamen is er een duidelijke taakverdeling. Ik als regisseur heb het laatste woord. Ik bepaal hoe het gaat worden. We streven er naar GEEN discussies te hebben op de set. Bij twijfel geeft ik als regisseur aan dat ik over iets

wil praten maar ik heb het laatste woord. Over hoe we bij de opnamen te werk gaan kan ik beter een film laten zien die gemaakt is door Henk Teunissen. Hij heeft ons team een avond gevolgd bij de opnamen van “Gerrit Meerkant”.

Hebben jullie nog vragen, wil je meer weten leren? Volg dan de cursussen

- *Idee vinding

- *Verhaalstructuur

- *De vertellende camera

Info bij Huis voor de Kunsten Limburg.